

og Piganiol; her præsenteres en række eksempler på naturvidenskabelige, nationaløkonomiske og kulturfilosofiske forklaringer. Ikke mindst vigtige er de to kloge originalbidrag, der giver bogen en selvstændig værdi også for fagfolk i snævrere forstand, udgiverens oversigt over undergangsdiskussionen i samtiden og i moderne tid, og Hajo Kochs gennemgang af problemet inden for den marxistiske historieforskning, der netop for oldtidens (slaveejersamfundets) vedkommende har vist sig åben og udogmatisk og derfor relevant.

Torben Damsholt

Conrad Engelhardt: Nydam Mosefund & Kragehul og Vimosefundene. Sønderjyske og fynske mosefund. Bind II & III. Nærum, Forlaget ZAC, 1970. xviii + 66 s. 15 pl. & xxiii + 30 s. 4 pl. & 38 s. 19 pl. 120 kr pr. bind.

Conrad Engelhardts udgravninger i Nydam Engmose på Sundeved fandt sted i somrene 1859, 1862 og 1863 – d. v. s. samtidig med arbejdet i Torsbjerg mose, (se herom i H.T. 12 rk. V, 1971, s. 206–09).

Mest kendt fra dette fund er hævet over enhver tvivl Nydambåden – den eneste nogenlunde bevaret af de *tre*, der blev opdaget ved undersøgelsen. Af de andre findes blot et par tegninger af en fyrretræs båd, som eksperterne for nyligt mener at kunne konstatere var nært beslægtet med den berømte båd af eg – ja, den synes endda at repræsentere en mere avanceret skibsbygning end den navnkundige *rekonstruktion*, der er opstillet i ridehuset på Gottorp slot. Af det oprindelige skibstømmer er over halvdelen erstattet af nye detaljer, således at den »bevarede« båd næppe gengiver oldtidens skibstype.

Herom beretter dr. phil. Mogens Ørsnes i den meget værdifulde indledning, hvor vi følger Nydamfundenes omtumlede tilværelse efter krigen i 1864, samt de udgravninger, der er foretaget i mosen, efter at Engelhardt over hals og hoved måtte flygte til Danmark. De nye magthavere fortsatte undersøgelserne allerede i krigsåret med gode resultater, og i 1888 gjordes det såkaldte Nydam II-fund: ca 100 sølvbeslag – heraf nogle forgyldte og nielloindlagte – til sværdskeeder. Da Nydam mose atter blev dansk foranstaltede Johs. Brøndsted og C. J. Becker i 1939 en ny gravning, hvor man bl. a. fandt de stærkt ødelagte rester af den tredje båd. Trods de mange udgravninger findes der stadig oldsagsførende lag i mosen, som måske kan besvare en række spørgsmål om fundets nedlæggelse og jernalderlandskabets karakter gennem en kombineret arkæologisk og mosegeologisk undersøgelse nær det gamle fundsted. Ørsnes påviser nænsomt fejlfortolkninger i Engelhardts publikation, og fundbilledet synes ganske anderledes end Engelhardt forestillede sig det: et stort samlet offerfund. Nydamfundet repræsenterer en række store sluttede nedlægninger af våbenudstyr – krigsbytteofre, der i tid strækker sig fra begyndelsen af yngre romersk jernalder til begyndelsen af ældre germansk jernalder.

Engelhardt kom ikke til at gå arbejdsløs i København. Hans navn var uløseligt knyttet til mosefund, og allerede i 1865 er han i fuld gang i Kragehul mose ved Flemløse på Fyn, hvor han søgte at redde de 30–40 m², der var tilbage af de oldtidsførende lag. Så tidligt som i 1761 var der ved tørvegravning gjort talrige fund, som øgedes år for år og spredtes for alle vinde.

Ligesom i Torsbjerg og Nydamfundene omfatter Kragehulfundet genstande, der ved forskellige lejligheder er nedlagt i mosen. Ældst er en eller et par store offerhandlinger, hvor alsidigt våbenudstyr fra 4. og 5. århundrede er blevet ofret efter at genstandene var blevet destruerede. I yngre germansk jernalders første fase skænkes mosen prægtige entrelac-ornamenterede spyd – et virkeligt eksklusivt offer som Nydam II-fundet.

I 1866 forelå bogen om Kragehul mose, men da var Engelhard i gang i Viemose på Nordvest-Fyn. Uagtet at Viemosen repræsenterer en større fundkoncentration og en større fundmængde end nogen af de øvrige pladser, så er bogens tekst fra 1869 mere knap og kortfattet end i de foregående skrifter. Efter 13 års mosefundsundersøgelser var Engelhardt ved at køre træt – stivnet i sine teser. Tiden var nu inde til at nye kræfter løftede den enorme arv efter ham – og skæbnen har villet, at Mogens Ørsnes skal forvalte mosefundene i disse årtier – et hverv han har røgtet med stor ekspertise, og forhåbentlig må fundene fra Ejsbøl mose blive hans monumentale bidrag til den fængslende forskning.

Mogens Ørsnes har valgt at udgive de to fynske mosefund samlet. Som i de tidligere bind føres linien fra Engelhardts tolkninger op til vor tids viden, foruden at vi præsenteres for det alt andet end rolige forskermiljø, der netop på dette tidspunkt hærgedes af kompetencestridigheder: hvem skulle efterfølge den store mester C. J. Thomsen?

Ørsnes fortjener tak for genudgivelsen af Engelhardts gamle klassikere, som på grund af de meget kompetente indledninger kan påberåbe sig andet end historiografisk interesse. Men den anvendte udgivelsesform harmonerer ikke helt med moderne forskningssynspunkter – selv om fremgangsmåden naturligvis er mere enkelt og billig. Det ville være særdeles ønskværdigt, dersom der snart forelå et værk om alle vore store og mindre mosefund, som opfyldte nutidens videnskabelige krav.

Henrik M. Jansen

D. Claude: Die byzantinische Stadt im 6. Jahrhundert. Byzantinisches Archiv, 13. C. H. Beck, München, 1969. XXI, 256 s., 16 planer. DM 35,-.

Die byzantinische Stadt er et værk af imponerende grundighed, byggende på et omfattende skriftligt og arkæologisk materiale. Det er lagt meget alsidigt an, omfattende bymure, gader og pladser, monumenter, byernes forfatningsforhold, indbyggertal, befolkningens sammensætning, handel og økonomi; endvidere diskuterer forfatteren, hvad byzantinerne forstod ved en by, og hvilke forhold der ligger bag nye byers opståen i det 6. århundredes Byzans.

Hvad bymurene angår konkluderer forf., at der ikke i Det byzantinske Rige som i de germansk-beherskede stater i Vesteuropa generelt finder en indskrænkning af byfladen sted samtidig med bymurens opførelse. Eksempler både på udvidelser og indskrænkninger af byarealet i forbindelse med murbyggeri forekommer. I Afrika synes der at have gjort sig en særlig udvikling gældende, idet man her har lagt hovedvægten på at forsvare byen ved kasteller og forter eller ved en større fæstning, som i nødstilfælde kunne tjene som flugtborg.

Hvad byplanen angår mener forf., at det nogenlunde er lykkedes centraladmi-